
UDK 821.163.42=124-1.09 Klohammer F.

821.124(497.5)-1.09 Klohammer F.

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 2. VII. 2011.

LUCIJA RADOŠ

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

lucijarados@yahoo.com

LATINSKA POEZIJA FRANJE KLOHAMMERA

Sažetak

U bibliografiji hrvatskoga latinizma koju je izradio Šime Jurić Franjo Klohammer sudjeluje s čak devedesetak bibliografskih jedinica. Djelovao je u prvoj polovini XIX. stoljeća kao profesor matematike na Zagrebačkoj akademiji, a istaknuo se i kao pjesnik prigodničar. Sva su njegova tiskana djela pisana latinskim jezikom. Ovaj rad pokušava osvijetliti latinske prigodnice Franje Klohammera te precizirati njegovo mjesto u prigodničarskoj poeziji prve polovine XIX. stoljeća.

Ključne riječi: *bibliografija hrvatskoga latinizma, prigodničarska poezija, Franjo Klohammer, latinski jezik, pjesništvo prve polovine XIX. stoljeća*

Uvod

Zbog nekoliko je razloga vrlo nezahvalno, pa i teško, govoriti o piscu Franji Klohammeru i njegovu djelu. S ovom će se tvrdnjom sigurno složiti istraživači hrvatske književnosti na latinskome jeziku iz prve polovine XIX. stoljeća, kada je živio i stvarao Klohammer kojega ubrajamo u pjesnike prigodničare. Naime povjesničari hrvatske književnosti uglavnom šute o tadanjoj produkciji na latinskome jeziku u nas, nema sustavne rasprave o latinskoj prigodnoj poeziji, a stručna i znanstvena djela, iz kojih bi istraživač mogao dobiti početne informacije, vrlo su oskudna.¹

Istina, u spomenutome razdoblju hrvatske književnosti naši su stvaratelji već gotovo posve bili usmjereni na produkciju na domaćem jeziku, ali u tome se ne može naći razlog zašto znanstvena javnost zaobilazi latinsku prigodnu poeziju iz prve polovine XIX. stoljeća² te propituje samo književnu djelatnost na hrvatskome jeziku, posebno zato što su brojke do kojih sam došla, ne samo u ovome radu nego i u ostalim svojim istraživanjima o spomenutome razdoblju hrvatske književnosti, impresivne i doista mogu biti pokazatelj iznimne produktivnosti hrvatskih autora u posljednjim desetljećima *službenoga* latinskog jezika.³

Zasebni popis prigodnica (koji uključuje i popis prigodnih govora) nalazi se u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zbirci rukopisa i starih knjiga, označenih signaturom P (nakon slova nalazi se broj prigodnice), a među njima Klohammerove su jedinice među najzastupljenijima.

Šime Jurić, pasionirani knjižničar, klasični filolog i dugogodišnji voditelj Zbirke, u bibliografiji hrvatskoga latinizma⁴ nabrojio je sve prigodnice koje se nalaze u NSK-u, kao i one do kojih je uspio doći pomoću

1 U novije se vrijeme pojavljuju pojedinačni radovi naših znanstvenika koji govore o pojedinim dijelovima i aspektima prigodnoga pjesništva. Pritom se ta razmatranja uglavnom usredotočuju na produkciju na hrvatskome jeziku; no u njima postoje neke općenitosti koje se mogu primijeniti i na latinsko prigodničarenje. Što se tiče latinskoga prigodnog pjesništva, najnoviji prinos proučavanju predstavlja rad Irene Galić Bešker (vidjeti popis literature) koji se od svih citiranih djela sekundarne literature ponajviše dotiče Klohammera. Ipak, sustavne obradbe i utjelovljenja latinske prigodne poezije u hrvatsku književnost na latinskome jeziku XIX. stoljeća u nas (još) nema.

2 Vidjeti i razmišljanja Novakovića, 1997: 344-372, kao i 1998: 277-278.

3 Za potvrdu brojčanih podataka uputno je vidjeti i Bratičević, 2005: 16.

4 Jurić, 1968, 1971 i 1982.

referentne literature. Upravo u ovome vidim problem u radu nekih hrvatskih istraživača i uzrok njihovim neutemeljenim izvješćima: nisu se znali pravilno poslužiti obiljem informacija kojim spomenuta bibliografija raspolaže⁵ te u svojim navodima nisu „filtrirali“ Jurićeve informacije niti su njima kritički pristupili.

Informacije koje sam o Klohammeru uspjela prikupiti, što iz dosadašnjih publikacija o ovoj temi, što iz elektroničkih baza podataka, iako oskudne i pisane u međusobno udaljenim vremenskim razdobljima, toliko su različite da ih se u nekim slučajevima uopće ne može uzeti relevantnima. Imajući na umu enciklopedijski karakter Jurićeve bibliografije te neospornu kvalitetu obradbe građe u njoj, zatim činjenicu da je upravo ova bibliografija prva stanica za istraživanje novolatiniteta u Hrvata, ocjenjujem (o čemu ću iscrpnije elaborirati u zaključku) da bibliografske jedinice treba vidjeti pa potom zaključivati o autorstvu, jeziku i/ili sadržaju dotičnih jedinica, što je nekim istraživačima stvorilo nemale probleme i uputilo ih na pogrešne zaključke.

1. Klohammerov životopis i opus

O životopisu Franje Klohammera⁶ (Franciscus Sigismundus Klohammer) istom su u novije vrijeme⁷ objavljene konkretne i nešto opširnije informacije. Rođen je 21. kolovoza 1755. u slovačkome gradu Pezinoku,⁸ a umro je 12. veljače 1830. u Zagrebu.⁹ U red pijarista (Ordo Clerico-

---

5 O Bibliografiji hrvatskih latinista vrlo je korisno pročitati na mrežnim stranicama NSK-a <<http://www.nsk.hr/DigitalLib.aspx?id=332>>, ako već ne sâm predgovor tiskanim izdanjima iz 1968., 1971. i 1982., koja se umnogome razlikuju od mrežne inačice Jurićeve bibliografije.

6 Treba upozoriti na to da se ovaj autor u Jurićevoj bibliografiji hrvatskih latinista vodi pod prezimenom Klohamer, dok Šunjić (2009: 396-397) i Stepanić (2000: 355) navode Klohammer, kao što se i on sam potpisivao u svojim prigodnicama. Nadalje, Horanyi (1809: 201-205) navodi ga kao Klohomer, Franciscus ab Angelo Custode, Szinnyi (http://mek.niif.hu/03600/03630/html/k/k11478.htm; 10. III. 2011.) kao Klohammer Ferencz, a Petrik (http://www.arcanum.hu/oszk/lpext.dll?f=templates&fn=main-hit-h.htm&2.0; 11. III. 2011.) kao Klohammer Franc.

7 Šunjić, 2009: 396-397; Galić Bešker, 2010: 281-282.

8 Stepanić, 2000: 355 donosi da je rođen u Bazinu, što je staro ime Pezinoka, kao i Laszowski, 1925: 134.

9 Laszowski (1925: 134) navodi datum smrti 12. II. 1831., Stepanić 12. XII. 1831., a Šunjić i Szinnyi 12. II. 1830. Prema prigodnici koju je prilikom njegove smrti i pogreba ispjevao

rum Regularium) ulazi 1771. godine, a viši studij završava u Nitri. Nakon dvije godine kušnje postaje punopravan član spomenutoga reda. Idućih četrnaest godina poučava *humaniores litteras* u sljedećim gradovima: Nitri (1774. – 1780.), Vácu (1781. – 1783.), Pešti (1784. – 1786.), Košicama (1787. – 1788.), Sabinovu (1789. – 1793.) i ponovno u Pešti (1794. – 1798.) gdje je i doktorirao iz filozofije (*philosophiae doctor*).

Od godine 1799. radio je kao profesor matematike na Zagrebačkoj akademiji.¹⁰ Na toj je službi bio mentorom brojnim studentima pri izradbi njihovih radovima, što je objavljeno i čuva se u fundusima Zbirke rukopisa i starih knjiga Nacionalne i sveučilišne knjižnice i u knjižnici Metropolitana u Zagrebu.

U bibliografiji hrvatskih latinista, koju je sastavio prof. Šime Jurić,¹¹ pod imenom Franje Klohammera stoji čak devedeset jedna bibliografska jedinica,¹² što ukazuje na to da je riječ o vrlo plodnome pjesniku i znanstveniku. Uz Antuna Molnara¹³ smatra se najplodnijim prigodničarom latinistom toga doba. Sva svoja tiskana djela Klohammer je napisao latinskim jezikom. Nakon njegove smrti u rukopisu je ostalo jedno djelo naslovljeno *Iconographia*; njega je 1804. godine zajedno sa svojim đacima posvetio zagrebačkomu magistratu.¹⁴ Nije poznato gdje je taj rukopis.

Filip Vojvodić, naslova *Memoria fatis functi die 12. Februarii 1830 ... Francisci Klohammer ... per Philippum Voivodich*, nema sumnje da je Klohammer umro 12. veljače 1830.

10 Laszowski (1925: 134) navodi da je Klohammer do smrti radio na Akademiji (...); Dadić (1982: 353) piše kako je Klohammer bio voditelj Katedre za matematiku od 1799. do 1819., a da je dakle Katedra bila bez voditelja od 1820. do 1822., nakon čega je preuzima Ivan Maenner. Šunjić (2009: 396) piše da je na Kraljevskoj akademiji znanosti Klohammer radio do 1819. godine kao profesor matematike, od 1805. do 1814. kao voditelj knjižnice te kao zamjenik ravnatelja od 1812. do 1826.

11 Jurić (1968, 1971) navedena brojka od 91 bibliografske jedinice odnosi se na elektronički katalog NSK-a, u kojem su podatci ažurirani i rađeni prema Juriću.

12 Szinnyi (http://mek.niif.hu/03600/03630/html/k/k11478.htm; 10. III. 2011) navodi 38 bibliografskih jedinica, Horanyi (1809: 201-205) navodi 17 jedinica, Petrik (http://www.arcanum.hu/oszk/lpext.dll?f=templates&fn=main-hit-h.htm&2.0; 11. III. 2011.) navodi 24 bibliografske jedinice.

13 O njemu je pisao Jovanović, 1998: 443-476.

14 Laszowski (1925: 134) navodi da je naslov djela bio *Ichnographia*, što je očito pogriješka. Stepanić (2000: 355) i Šunjić (2009: 396) donose *Iconographia*.

Postoje i informacije da je Klohammer pisao na njemačkome jeziku.¹⁵ Možda i jest, ali u našim knjižnicama nema traga njegovim djelima na drugim jezicima. Jurić spominje jednu prigodnicu s naslovom na njemačkome jeziku, no postoji opravdana sumnja da je ona iz fonda NSK-a ukradena pa se ne može utvrditi o čemu je točno riječ. Ta je prigodnica naslovljena „Jubel-Pforte zum glucklichen Wiedersehen sr. Excellenz des Herrn Grafen Ignaz Gyulai Banus von Croatien, Slavonien und Dalmatien, ...“, pripisuje se autoru Ferdinandu Rossenu,¹⁶ a u napomeni stoji da je Klohammer u toj publikaciji sudjelovao s dodatkom koji je bio pisan latinskim jezikom, ne njemačkim: „Ode [...] obtulit Franciscus Klohammer.“ Uzmemo li u obzir i napomenu da je ova prigodnica pisana (po Juriću) *Germanice, Latine, Croatice*, možemo zaključiti da Klohammer, barem što se toga uratka tiče, nije pisao njemačkim nego je prigodnicu koja je izvorno pisana njemačkim preveo na latinski jezik. A je li Klohammer i inače pisao i objavljivao na njemačkome jeziku, teško je reći; najvjerojatnije nije jer bi prof. Jurić u spomenutoj bibliografiji zacijelo obratio pozornost i na tu činjenicu.

Klohammerova djela tiskana su uglavnom u Zagrebu u tiskari Franciske Novosel (njih 68).¹⁷ Neke su tiskali Franjo Župan (šest)¹⁸, Josip Karl Kotsche (tri)¹⁹ i jedno²⁰ Josip Rossy, sva u Zagrebu. Ostala djela tiskana su u Pešti, u tiskari Mathiasa Trattnera (devet)²¹, zatim jedno²² u Landerera, također u Pešti, te jedno²³ u Segedinu u Mađarskoj u Urbana Gruenna. Na naslovnici jednoga djela, tiskanoga u Pešti, nije navedeno ime tiskare²⁴ pa je dvojba je li je tiskano u Trattnera ili Landerera ili pak u nekoga drugoga.

15 Stepanić, 2000: 355, zatim Šunjić, 2009: 396.

16 OeBL, <http://www.biographien.ac.at/oebl/oebl_R/Rossen_Ferdinand_1785_1841.xml> (11. III. 2011.) navodi „Ferdinand Rossen, 1785-1841, glumac, redatelj i pisac.“

17 Novoszelianis Litteris ili Typis Novoszelianis

18 Typis Francisci Suppan

19 Typis Kotscheianis

20 Typis Josephi Rossy

21 Typis Matthiae Trattner

22 Typis Joan. Michel. Landerer de Fuskut

23 Typis Urbani Gruenn

24 Pestini, 1796.

Cjelokupni opus Franje Klohammera može se podijeliti na prigodno pjesništvo i govore, rasprave iz filozofije i djela iz matematike, fizike, algebre, mehanike, hidrotehnike, arhitekture i geometrije. Ovaj rad obrađuje Klohammerove prigodne pjesme i opće karakteristike prigodnoga pjesništva.

2. Prigodno pjesništvo

U prvoj polovini XIX. stoljeća latinski jezik održava na životu još jedino činjenica što je i dalje službeni jezik. Generalno, o nekoj osobitoj književnoj vrijednosti produkcije u to doba ne može se govoriti, iako ima svijetlih primjera koji su ostavili zamjetan trag, primjerice M. F. Galjuf, Đ. Ferić, B. Zamanja, J. Čobarnić, V. Getaldić, L. Stulić, A. Sivrić, M. P. Katančić, B. Josić ili P. Bakula.

Među imenima koje navodim u sljedećem poglavlju Franjo Klohammer bio je među najplodnijim piscima. Što se pak njegove poezije tiče, pisao je isključivo prigodnice, dakle o nekome drugom pjesničkom žanru nema ni traga. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu čuva trideset jednu takvu pjesmu, od toga se njih petnaestak nalazi u fondu spomenute Zbirke, a po jedan naslov nalazi se u Knjižnici Male braće u Dubrovniku i Knjižnici HAZU-a u Zagrebu. Prema Jurićevoj bibliografiji još ih je deset pod Klohammerovim imenom, no gdje se one nalaze dosad nije utvrđeno, a prema stanju kataloga hrvatskih knjižnica i ažurnosti obradbe građe ovakve vrste nema velike nade da će se ovaj podatak uskoro doznati. Za još jednu prigodnicu pretpostavlja se da ju je napisao Klohammer, a uzme li se u obzir da je ova pretpostavka istinita, dolazi se do broja četrdeset dva, koliko bi dakle iznosio ukupan broj njegovih pjesama prigodnica. Od ovoga broja u Jurićevoj bibliografiji, u bibliografskome opisu, uz njih trideset sedam stoji napomena kako je riječ o „carmen“, ukoliko se to iz naslova jasno ne očitava (primjerice: *Inter faustum adventum Zagrabiam domino Ignatio comiti Gyulai Maros Nemeth...; Illsutrissimo domino Josepho comiti a Majlath de Szekhely ipsis inaugurationis solenniis...; Honor supremus, quem Francisco Xav.*

e l.b. Splenyi de Mihaldy...; nasuprot Carmen honoribus, Carmen quod, Carmen sotericum, Eucharisticum, Ode).

Prema Jurićevoj bibliografiji Klohammer se dakle ubraja među otprilike stotinu šezdeset pet autora koji su u njegovo doba pjevali prigodne pjesme, i s pravom se može postaviti pitanje o književnoj vrijednosti djela ove hrvatske „moćne gomilice“. Potrebno je podsjetiti da ovi podatci proistekli iz bibliografije hrvatskoga latinizma, kao i podatci bilo koje druge bibliografije, nisu konačni, stoga se ni ovaj broj prigodničara ne može tretirati kao takav. Usto velikom broju djela ovih pjesnika ne znamo signaturu, odnosno poznati su nam iz referentne literature. Uzme li se k tomu u obzir da je latinski jezik bio „na snazi“ do 1848. godine, broj autora ove vrste zasigurno je veći, a to ujedno znači da su se Hrvati i na ovaj (književni) način spremno odupirali njemačkim, mađarskim i talijanskim utjecajima i njihovim jezicima koje su im oni htjeli nametnuti.²⁵ Dakle umjesto ovih jezika Hrvati radije odabiru latinski iako je on u to doba već posve umjetan, a u prigodnicama, kako će na primjerima biti pokazano, ovaj jezik reanimirano egzistira bez nekadašnjega sjaja i života, iako se tomu težilo i oko toga nastojalo.

Sve prigodnice ipak nisu pisane latinskim jezikom; pisane su i mađarskim, njemačkim, hrvatskim i talijanskim, ovisno o tome kojim je jezikom govorila osoba u čiju su čast one spjevane, tko je pjevao pjesmu ili gdje se odvijala prigoda. U nemalome broju izdanja prigodnice su se tiskale usporedo na latinskome, hrvatskome i njemačkome jeziku, ili u nekoj drugoj kombinaciji navedenih jezika, ali jedan od njih gotovo je uvijek bio latinski.

Nisu svi prigodničari bili podjednako tiskani; neki, bolje rečeno, većina ih je zastupljena samo s jednom bibliografskom jedinicom pa Klohammer predstavlja pravu iznimku s tolikim brojem prigodnica.

Prigodnice su pjesme spjevane u čast neke važne društvene osobe u određenoj situaciji.²⁶ Kada je riječ o prigodnome pjesništvu, potrebno je obratiti pozornost na tri elemenata. Prvi je, dakako, autor, drugi je

²⁵ Slično razmišlja i Bratičević, 2005: 27-28.

²⁶ Vidjeti kako prema tematskome kriteriju, kao i prema adresatima raščlanjuje Galić Bešker, 2010: 57-184. Ne treba izostaviti ni razmišljanje o teoriji prigodnoga pjesništva Jovanovića, 1998: 444.

adresat prigodnice, a treći tekst prigodnice. Naravno, iz prigodnica se, bez obzira na njihovu umjetničku i književnu vrijednost, može iščitati mnoštvo drugih podataka.²⁷ Što se autora tiče, iz ovakvih se pjesama dade iščitati kakve su bile njegove društvene aktivnosti, s kim se družio, surađivao, kontaktirao, komu se, zašto i u kojoj prigodi utjecao za pomoć, je li bio utjecajan, kakvo je bilo njegovo obrazovanje, status, je li bio ugledan član društva ili marginalac itd.

Sam Klohammer u svome potpisu na kraju prigodnice otkriva koje je sve društvene i institucionalne dužnosti obavljao. Tako se potpisuje kao *Pro-Director Regiae Scientiarum Academiae Zagrabienensis, clericus Reg. Schol. Piarum, Presbyter Seculari Dioec. Zagr., doctor philosophiae, matheseos purae et adplicatae, architecturae et hydrotechniae professor, humanitatis primarius professor Zagrabiae, in Regia Academia Zagrabienensi professor...* Nameće se zaključak da je Klohammer bio ugledan član društva. Začuđujuće je međutim to što u naslovu prigodnica i na njihovu kraju vrlo često navodi svoje titule i dužnosti iako se u samim pjesmama želi prikazati neznačajnim, gotovo nevidljivim.

Možemo reći da prigodnice ocrtavaju obrise društvenoga života, otkrivaju mecene i njihove klijente, što je i slučaj s Klohammerovim prigodnicama. Adresati²⁸ prigodnica većinom su ugledne osobe ondanjega društva – carevi, banovi, namjesnici, biskupi, veliki župani²⁹... Teme prigodnica njihova su putovanja, rođendani, smrti i sprovodi, promaknuća na bolju poziciju, posjeti gradovima i dolasci, obljetnice i slični važni događaji.³⁰ Prigoda je autoru diktirala naslov pjesme. Naslovi uglavnom započinju tipično prigodničarski *Ad...* (upućeno...) ili *Carmen honoribus* (Pjesma u čast...), zatim *In adventum...* (U prigodi dolaska...), *Epicedion* signalizira pjesmu prigodnicu na nečijem sprovodu, *Eucharisticon* pjesmu u znak zahvale, ili samo *Ode*³¹.

27 O ovome problematizira Lakuš, 2010.

28 Tiskanje prigodnica redovito su financirali adresati, a služile su im kao sredstvo za stjecanje ugleda i popularnosti.

29 O dužnosti velikoga župana i prigodnicama upućenima županima vidjeti Galić Bešker, 2010: 32.

30 Vidjeti opširnije Galić Bešker, 2010: 10.

31 Eksplikaciju termina ode u latinista prigodničara vidjeti Galić Bešker 2010: 49-55 i dalje.

Zanimljivo je obratiti pozornost na, može se reći, posebnu skupinu prigodnica koje su dobile naziv prema grčkim imenicama, a koje se nalaze i u naslovima Klohammerovih pjesama. To su: *isitirion, soterion, enkomion* (još *encomion, encomiasticon*), *protrepticon, threnus (threnon), eucharisticon, epicedion, paedeuteron, panegyricon, enchiridion, idyllium, onomasticon, bucolicon, paedicteron, proseucticon, poemation, epithalamion*.

Adresati Klohammerovih prigodnica jesu: zagrebački biskup Aleksandar Alagović, veliki župan zagrebački Antun Amade de Varkony, političar i veliki župan Križevačke županije Ljudevit Bedeković Komorski, fizičar i isusovac Josip Franjo Domin, grof Aleksandar Erdoedy, car Franjo I., general Ignac Gyulai, plemić Ivan Nepomuk Inkey de Pallin, profesor povijesti Matija Kirinić, Josip Klobušicki, kanonik i biskup Antun Mandić, povjesničar i isusovac Josip Mikoci, knjižar i tiskar Antun Novosel, kanonik i pisac Mirko Karlo Rafaj, prof. fizike Juraj Sugh, kanonik Nikola Škrlec Lomnički, zagrebački biskup Maksimilijan Vrhovec, Franjo Visner i druge znamenite osobe.

Kao moto Klohammer često uzima stihove rimskih pjesnika, primjerice iz Horacija: *Tu nos beabis!*,³² zatim: *Virtus repulsae nescia sordidae, / Intaminatis fulget honoribus*³³ i Vergilija: *Grates persolvere dignas, / Non opis est nostrae Caesar!*³⁴ te, kako sam utvrdila, isti moto rabi i po nekoliko puta.

Prepoznatljiva je njegova formula nabiranja vrlina adresata: *eximia tua humanitas* (*tua* otisnuto velikim slovima, počesto kroz cijeli tekst), *praeclara virtus, tua gloria, ingens fama tui nominis, acies mentis, suavitas in dicendo, summa prudentia...*³⁵

Veličanje adresata u Klohammera nije ništa neuobičajeno, što je i inače jedna od karakteristika prigodnoga pjesništva i retorike, no svejedno on počesto moli da ga se ne doživi kao ulizicu (npr. *non est mihi propositum hoc loco in tuas effundi laudes, vereor enim, ne specie adulationis*

32 Klohammer, Ad... Antonium Amade de Varkony..., 1808.

33 Klohammer, Carmen, /s. a./

34 Klohammer, Eucharisticon, 1808.

35 Korisno je pogledati kako misli različitih autora/povjesničara/teoretičara književnosti o prigodnome pjesništvu sabire Bratičević, 2005: 27.

*tibi assentari*³⁶ – moja namjera nije da na ovome mjestu tebi nižem pohvale, bojim se da ti se ne učinim laskavcem). Klohammer sebe redovito i rado ponižava pred velevažnim adresatom, pa je tako *humillimus servus*,³⁷ a njegovo je djelo *exiguum opus*.³⁸ (Konstanta prigodničke poezije jest naglašeni kontrast između adresanta i pjesnika, kao što je nekoć bio između gospodara i klijenta.)

Pisao je u metru, uglavnom asklepijadskom i alkejskom strofom te jedanaestercima u kojima je velikom preciznošću i lakoćom slijedio zadanu metričku strukturu stiha. Elegije su mu, dakako, pisane elegijskim distisima.³⁹

Pjesme kao da su napisane po nekoj formuli u kojoj autor mijenja samo imena adresata i pokoju drugu sitnicu. Klohammerovo stihotvorstvo prilagođuje se uobičajenim uzorcima prigodnica, što rezultira činjenicom da on iz pjesme u pjesmu, iz govora u govor u nepromijenjenome obliku ponavlja mnoge fraze i frazeme. Kao ilustraciju navodim isječke iz dviju njegovih prigodnica.

- Ad Kalendas Augusti queis ill. dom. Ludovicus l.b. Bedekovich de Komor ...administratorem solenni ritu introductus est in libera regiaque urbe Crisiensi MDCCCXXV.
Ode.
Vinci non metuentibus
Gentem *Bedekovich* tollere laudibus
Dum tento, temerarium
Me *Clio* increpuit, ne tenui rate
Ingentem Oceanum secem.
Ludovice! Tui Patris amabilis
Sincera effigies, Tua
TE virtus, Tua Te gloria, *proemium*
Rarae sollicitudinis
Secernit reliquis. TE tenerum suo

36 Klohammer, *Theoria aequationum*, 1801.

37 Klohammer, *Theoria aequationum*, 1801.

38 Klohammer, *Theoria aequationum*, 1801.

39 Opširnije o metričkim i versifikacijskim uzusima u latinskoj poeziji sjeverne Hrvatske u XIX. stoljeću vidjeti u istoimenome poglavlju doktorske disertacije Galić Bešker, 2010: 224-230.

Mites Pierides sinu
Exceptum, imbuerant divitis ingeni
Vena: qua sapientiae
Leges combiberas...

- Carmen exc. ac ill. domino Emerico Carolo Raffai, ... episcopo, ... dicatum a Francisco Klohammer... /s. a./

Ode.

Vinci non metuentibus
Gentem *Raffaiam* tollere laudibus
Dum tento, temerarium
Clio me increpuit, ne tenui rate
Ingentem Oceanum secem.
Antistes! Tui Patris amabilis
Sincera effigies, Tua
TE virtus, Tua Te gloria, *praemium*
Rarae sollicitudinis,
Secernit reliquis – relligio, et nive
Pectus candidus nova,
Vis magna eloquii, et larga opulentia
Tersae mentis...

Vidljivo je da je čak prvih deset stihova u objema pjesmama isto-
vjetno, a razlikuju se jedino u imenima adresata (*gentem Bedekovich* –
gentem Raffaiam; *Ludovice! Tui Patris amabilis* – *Antistes! Tui Patris*
amabilis) i inverziji riječi (*me Clio*, *Clio me*). Zamjenice su i u ovim pje-
smama pisane velikim slovima, a to je još istaknutije u njegovim prigod-
nim govorima.

U svojim obraćanjima naš pjesnik rado rabi značenjem opterećene
pojmove i imena osoba iz antike,⁴⁰ primjerice: *liberalium artium sint*
Maecenates,⁴¹ *Adeste Vati Pierides bonae!*⁴², *Si mi stupenti, Pindarici*

---

40 Pogledati što o ovome piše Galić Bešker, 2010: 35, 241-280.

41 Klohammer, *Theoria aequationum*, 1801.

42 Klohammer, *Ode*, 1822.

*modi / Auguste Caesar defuerint,*⁴³ *Quid Musa rapis in apertum mare / Imbelle plectrum?, TE tenerum suo / Mites Pierides sinu / Exceptum,*⁴⁴ *aes Corinthi,*⁴⁵ *doctae Minervae,*⁴⁶ *quem neque fulminans / terret magna Jovis manus,*⁴⁷ *ut fortis Achillis / adventus,*⁴⁸ *O! Servate boni Dii, / annis innumeris, incolumem Patrem!*⁴⁹, *propitii ut Dii, Auguste*⁵⁰...

3. Popis pjesnika prigodničara

Bibliograf Šime Jurić spominje brojne autore koji su stvarali prigodnu poeziju. Osim Klohammera tu su: Stjepan Adžić (pjesnik), Beninj Albertini, Ivan Nepomuk Ambrozović, Josef Ludvik Andasy, Bogoljub Andrejević, Džankarlo Angelis, Urban Appendini, Oton Babulak, Marko Badovinac, Hijacint Bady, Stjepan Bakšaj, Pavao Balla, Franjo Ksaver Banert, Ivan Banić, Ivan Barts, Andrija Barukčić, Đuro Belan, Franjo Benetelli, Matija Berković, Baro Prosper Bettera, Ivo Bizzaro-Ohmučević, Josip Blank, Josip Blum, Adam Bobić, Martin Bogdanović, Sava Bogdanović, Urban Bogdanović, Ilija Boić, Augustin Brambilla, Josip Bratanić, Tito Brezovački, Vasilije Bubanović, Ljudevit Josip Cimiotti Steinberg, Leopold Collognath, Ladislav Čačković, Ivan Čanji, Pavao Čavlović, Simeon Čučić, Pavo Čavlović, Josip Čobarnić, Mirko Danić, Karlo De franceschi, Karlo Erdoedy, Anton Faber, Đuro Ferić, Ferdinand Fuček, Tomo Gajdek, Mihovil Gavrančić, Teodor Georgijević, Vlaho Ghetaldi, Nikola Giuriceo, Stjepan Gmaz, Alojzije Ladislav Gorica, Dragutin Gulnerić, Stjepan Hausar, Josip Hegdušević, Martin Hoblik, Toma Zenon Horvath, Marko Antun Horvatović, Stjepan Ilijašević, Stjepan Imreffy, Andrija Jalošić, Franjo Janda, Mihovil Jelenić, Blaž Josić, Martin Juretić, Josip Kardoš, Josip Alojz Keresturi, Franjo Klohamer, Ladislav Knežević, Samuel Kocian, Gašpar Kombol, Mihaly Kopcsanyi, Josip Košutić, Petar

43 Klohammer, *Eucharisticon*, 1808.

44 Klohammer, *Ad Kal. Augusti*, 1825.

45 Klohammer, *Eucharisticon*, 1808.

46 Klohammer, *Eucharisticon*, 1808.

47 Klohammer, *Carmen*, /s. a./

48 Klohammer, *Ad ... Antonium Amade de Varkony ...*, 1808.

49 Klohammer, *Carmen*, /s. a./

50 Klohammer, *Eucharisticon*, 1808.

Krajačić, Vjenceslav Krčmeri, Alojzije Kristijanović, Ivan Krištovec, Đuro Krkvarić, Antun Krša, Josip Kundek, Antun Kurelić, Stjepan Latković, Franjo Ksaver Livak, Antun Lubin, Franjo Ksaver Lucić, Franjo Macokatić, Đuro Malač, Petar Manger, Carolus de Mantelly, Mihovil Manzoni, Nikola Maraković (prigodničar), Jakov Mariani, Stjepan Marini, Andrea Marotti, Anđeo Maslač, Ambroz Matić, Karlo Matschkal, Eugen Mayerik, Wilhelm Menis, Tomo Mikloušić, Janos Mikusay, Ivan Nepomuk Milaković, Franjo Milašinović, Antun Milčić, Antal Molnar, Pavao Molnar, Adam Mravinec, Mihael Mraz, Juraj Nabijač, Fortunat Srećko Nagy, Antun Nemčić, Izidor Nikolić, Hugo Nolden, Josip Nović, Antun Ocskay, Stjepan Opoevčanin, Adam Patačić, Pavao Paulić, Karlo Pavić, Stjepan Pejaković, Adalbert Peterfi, Fortunat Srećko Pintarić, Emerik Pisačić, Fridrik Kazimir Pisačić, Jeronim Pleše, Ivan Ljudevit Posavec, Grgur Potočnjak, Ivan Prevendar, Danijel Prusac, Istvan Rac, Franjo Rački, Rafael Radeljević, Marko Radulović, Džono Rastić, Alojzije Raškaj, Petar Rešetarić, Antun Rožić, Josip Rudić, Josip Schrott, Ivan Nepomuk Schweighart, Petar Stiić, Antun Sučić, Luka Svilović, Pavao Štoos, Mirko Šuhaj, Ljudevit Švalek, Antun Švaiger, Ivan Švear, Luid Tommaseo, Luka Torre, Mirko Travirca, Josip Trputec, Filip Vojvodić, Ljudevit I. Vrabec, Andrija Vuk, Dimitrije Vuković, Wlastenec Wraucny, Mate Luid Zamanja, Ferdinand Zenner, Eugen Zika, Josip Žalec, Franjo Žigrović.

4. Primjer pjesme

Eucharisticon // augustissimo imperatori Austriae, // et regi apostolico // Francisco primo, // dum // partem Trans-Savanam Croatiae reincorporari clementissime // juberet // plenipotentiato commissario regio // excellentissimo, ac illustrissimo domino // Josepho Comite Majlath // de Szekhely⁵¹, // ins. Ord. S. Stephani r.a. commendatore, s. Caes. et

51 Podcrtani dijelovi naslova najvažniji su za razumijevanje sadržaja i povoda u kojem je pjesma nastala: pjesnik zahvaljuje austrijskomu caru Franji I. što je prekosavske dijelove reintegrirao u Hrvatsku. Dana 15. listopada 1822. u Rijeku je doputovao kraljevski namjesnik grof Jozsef Majlath kao predstavnik obnovljene vlasti ugarske krune nad gradom Rijekom, koja je od 1779. (uz Trst) u cijeloj Monarhiji bila organizirana kao *corpus separatum* (autonomno područje u sastavu zemalja sv. ugarske krune) i u kojoj je funkcija komesara (namjesnika)

r. Apostolicae // Majestatis camerario, actuali intimo status consiliario, thesaurario regio // Hungarico, et excelsae camerae r.h. aulice praeside, nec non // I. comitatus Veroecz. Supremo comite, // ss. Et oo. Regnorum Croatiae, et Slavoniae in perpetuum // homagialis devotionis monumentum. // Die 1. Novembris 1822.

[Moto] /1v/: *Grates persolvere dignas // Non opis est nostrae Caesar!*

Virgilius⁵²

Exuberantis laetitiae modos
deprome felix Hungara natio!
    Avulsa nuper ripa Savi
        Pannoniae sociata rursus est
jussu benigno Principis optimi
vides, ut undae laetius affluent,
    et accolae effusi redundant
        laetitia meliore cives:
et ambientes caeruleas plagas
aurae, reclusis auribus imbibunt
    aeris sonos exaestuantes
        laetitia, Oceanoque, et Indis
vulgant amoenum per vaga nubila
late susurrum. Haec gaudia ad aetheris
    sedes supernas, et Tonantem
        thuricremis properant cum acerris.
O quam secundum hac lege domestica
cursum laborum speret, et ordinem
    Savana tellus, marmorisque
        accola littoribus strepentis.
Atqui, moventur propitiis Diis

---

bila rezervirana isključivo za pripadnike najmoćnijega mađarskog plemstva (Lukežić, <<http://www.matica.hr/Vijenac/Vij175.nsf/AllWebDocs/Rijekiljetopis>>, 8. IV. 2011.)

52 Citat iz Vergilijeve Enejide, I, 600-601: *Grates persolvere dignas // Non opis est nostrae Caesar!*, uz razliku što Klohammer umjesto Vergilijeve Dido (Didona) rabi Caesar. (Dio u kojemu Eneja zahvaljuje kartaškoj kraljici Didoni na gostoprimstvu.)

nostri Veronam versus, et Italas
oras, renidet purpuratum
sanguinis Illyrici, venustumque
agmen. Mitratos cerne viros toga,
sagoque claros, - stant ut ahaenea
moles, parati ferre quidvis
pro patriae utilitate charae.
Ergo secundis auspiciis Lares
illuc vocati linquite patrios,
nil pertimescentes Notum, nil
Pleyades, aur Boream furentem.
Perferte gratae vota Croatiae
thronum ante magni Caesaris, et piae
matris, preces fusas, perennem
Austriacae domus in salutem.
O quanta vos jam laetitiae seges
expectat illinc nobilium cohors
delecta! Qui plausus stupentis
Italici populi sequentur:
ubi sacratas Caesaris Austrii
aedes pietatis, liminaque ordine
pulcro subingressis reclusa,
Caesareusque thronus patebunt!
Ex quo sereno ceu placidus Pater
vultu receptos, alloquio suo
vos demum honorabit, fidem jam
hactenus exhibitam probando.
Tanta decoris laude, quid amplius
optare fas est? Quam ut pia numina
faustos reducant, (quod precamur)
incolumesque domum in paternam.
Tu vero Pannon, talia cum audies,
adplaudes junctis nunc tibi fratribus,
qui lege avita, et more semper

esse pares voluere vobis.
 Quas porro grates regie habebimus
 tibi arbiter? Qui nomine Principis
     seiuncta paulum regna adunas
     quae sibi juncta animo fuerunt:
 inauguratus fronde caput sacra,
 diceris alter dux Aganippidum,
     diceris ara, et spes, amicum
     praesidium, columemque nostrum.
 Semper manebit mentibus insita
 ter fausta lux haec, et tuae imaginis
     praesentiam sistet, Kalendae
     quot vicibus venient Novembres.

Regiae Scient. Aeadem.(!) Zagr.

Pro-Director

Franciscus Klohammer

U navedenoj pjesmi naslova *eucharisticon*⁵³ (što bi se moglo prevesti kao *pjesma-zahvalnica*) jasno se uočavaju antički uzori. Iako pjesnik na početku citira Vergilija, i to citatom čiji duh prožima čitavu pjesmu, u smislu da se riječima ne može dovoljno iskazati zahvalnost domaćih ljudi niti poželjeti veća dobrodošlica cijenjenomu gostu, ocrtava se utjecaj horacijevske lirike. Posebice se to vidi u metru koji je Klohammer upotrijebio (alkejska strofa koja se sastoji od dvaju alkejskih jedanaesterca, deveterca i deseterca), a zatim u preuzimanju brojnih motiva i izraza kao što su: *ad aetheris sedes supernas, Tonans* (Gromovnik – Jupiter), *propitiis Diis, mitratos viros toga, secundis auspiciis, purpuratum... venustumque agmen, parati ferre quidvis pro patriae utilitate charae, illuc vocati... nil pertimescentes Notum, nil Pleyades, aur Boream furentem*

53 Galić Bešker, 2010: 51: „Zagrebački profesor i pjesnik Franjo Klohammer većinu je svojih prigodnica nazvao odama. Njegove su pjesme nastajale u raznim prigodama i bile su posvećene pripadnicima raznih staleža: biskupu, banu i velikom županu. Smrt i reinkorporacija prekosavskih krajeva 1822. jedine su teme koje Klohammer nije opjevao u odama. Prigodnicu povodom smrti velikog župana Ivana Nepomuka Erdödyja Klohammer je nazvao epicedijem, a prigodnicu povodom smrti prekosavskih krajeva *eucharisticon*.“

(odlomci kojim se vrlo jasno ocrtava bezgranična ljubav naroda prema caru i domovini, uz uporabu antičkih motiva: Not – južni vjetar, Plejade – jato od sedam zvijezda, Borej – sjeverni vjetar, bura), *patrios Lares, placidus Pater, pia numina, lege avita*⁵⁴... i na kraju brojanje vremena prema rimskome kalendaru: *Kalendae... venient Novembres*.

Pjesma veliča austrijskoga cara poput Jupitera, a – sukladno tomu – njegovu obitelj poput nebesnikā, što se vidi u gornjim citatima.

Zaključak

Franjo Klohammer pisac je koji se latinskim jezikom služi za „službene“ svrhe. Latinski mu je jezik blizak, kao i rimska književnost te rimska versifikacija, ali – kako se to iz primjera vidi – u njegovim pjesmama nema ničega vrjednijega s literarnoga gledišta, osim obujma produkcije i reminiscencijā iz poezije rimskih pjesnika te svojevrsnoga frazarija koji je u život ponio iz školske lektire.

Golema Klohammerova produkcija prigodnica ne može se, niti se smije, zanemariti. Bez ustezanja se može reći da je bio „pisac plaćenik“ ili „dvorski pisac“.

Čitatelj se na kraju s pravom može upitati zašto uopće pisati o nevrjednoj književnosti. Zato što u takvoj književnosti, u ovome slučaju prigodnoj poeziji, postoji pregršt raznoraznih kulturno-povijesnih „informacija“ koje mogu osvjetliti neka područja ondašnjega društva i osobe o kojima se nije dovoljno znalo ili se nije znalo uopće. Međutim „razmjenom informacija“ pomoću poezije zanemaruje se estetska funkcija književnosti (poezije) te ona poprima isključivo apozicije funkcije i svrhe.

---

54 Usp.: „spero equidem mediis, si quid pia numina possunt“, Vergilije, *Aeneis* 4, 382; „O ita, Phoebe, velis! ita vos, pia numina vatum“, Ovidije, *Ars amatoria* 3, 348; „agros atque lares patrios, habitandaque fana“, Horacije, *Epodon* 16, 20.

Literatura

- BRATIČEVIĆ, I. (2005) „Latinsko prigodno pjesništvo u Dubrovniku u 19. st.“, *Latina et Graeca*, 8, 2: 15-29.
- DADIĆ, Ž. (1982) *Povijest egzaktnih znanosti u Hrvata*, Zagreb.
- GALIĆ BEŠKER, I. (2010) *Latinsko prigodno pjesništvo sjeverne Hrvatske u 19. stoljeću: fond prigodnica u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici*, doktorska disertacija, Zagreb.
- HORÁNYI, E. (1809) *Scriptores Piarum Scholarum liberaliumque artium magistri...*, Pars 2. (Gabalowski-Zybulowski), Typis regiae Universitatis Hungaricae, Budae.
- JURIĆ, Š. (1968-1971) *Iugoslaviae scriptores Latini recentioris aetatis*, (Pars I.: opera scriptorum Latinorum natione Croatarum usque ad annum MDCCCXLVIII typis edita, bibliographiae fundamenta), Tomus I. – II., Zagrabiae.
- JURIĆ, Š. (1982) *Iugoslaviae scriptores Latini recentioris aetatis*, Pars I. (opera scriptorum Latinorum natione Croatarum usque ad annum MDCCCXLVIII typis edita) - *Ad tomos I et II Additamentum I.*, Zagrabiae.
- JOVANOVIĆ, N. (1998) „Pjesnikovanje Antuna Molnara“, *Dani hvarskog kazališta: Hrvatska književnost u doba preporoda (ilirizam, romantizam)*, Split, XXIV: 443-476.
- KLOHAMMER, F. (1808) *Ad ill. Dom. Ioannem Nep. Inkey de Pallin...*, Zagreb.
- KLOHAMMER, F. (1825) *Ad Kalendas Augusti queis ill. dom. Ludovicus l.b. Bedekovich de Komor... in ... administratorem... introductus est*, Zagreb.
- KLOHAMMER, F. (s. a.) *Carmen... dom. Emerico Carolo Raffai... episcopo...*, Zagreb.
- KLOHAMMER, F. (1822) *Eucharisticon... Francisco primo, dum... juberet... domino Josepho comite Majlath de Szekhely...*, Zagreb.

- KLOHAMMER, F. (1823) *Ode... dom. Alexandro Alagovics...episcopo... consiliario aulico, s.s. theologiae doctori in perpetuum venerationis documentum*, Zagreb.
- KLOHAMMER, F. (1805) *Oratio qua... domino Matthiae Kirinich...*, Zagreb.
- KLOHAMMER, F. (1810) *Ad XIV. Kalendas Apriles MDCCCX. ... dom. Josepho Klobusiczky*, Zagreb.
- KLOHAMMER, F. (1808) *Ad... dom. com. Antonium Amade de Varkony... dum in numerum assessorum nobilium Campi Turopolya adlegeretur*, Zagreb.
- KLOHAMMER, F. (1808) *Ad IX. Kal.Nov. MDCCCVIII... dom. Maximiliano Verhovacz*, Zagreb.
- KLOHAMMER, F. (1808) *Eucharisticon Francisco I. Austriae Imperatori... dicatum*, Zagreb.
- KLOHAMMER, F. et al. (1808, 1809, 1811, 1812) *Positiones ex scientiis primi cursus philosophici semestris primi quas in Regia Academia Zagrabiensi e praelectionibus...*, Zagreb.
- KLOHAMMER, F. (1819) *Oratio qua... Josepho Francisco Domin...*, Zagreb.
- LAKUŠ, J. (2010) „Hrvatska pisana baština kao povijesni izvor: Prigodna poezija i Austrijsko carstvo u 1. pol. 19. st. u Dalmaciji“, *Kroatologija – časopis za hrvatsku kulturu*, I, 2: 135-153.
- LASZOWSKI, E. (1925) *Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925-1925*, Zagreb.
- LUKEŽIĆ, I. (2000) „Riječki ljetopis“, *Vijenac – novine Matice hrvatske za književnost, umjetnost i znanost*, Rijeka – Zagreb, num. 175.
<<http://www.matica.hr/Vijenac/Vij175.nsf/AllWebDocs/Rijecki-ljetopis>> (8. IV. 2011.)
- Nacionalna i sveučilišna knjižnica,
<<http://www.nsk.hr/DigitalLib.aspx?id=332>> (22. III. 2011.)

- NOVAKOVIĆ, D. (1998) „Ilirac podvojene lojalnosti: Pavao Štoos kao latinski pjesnik“, *Dani Hvarskog kazališta*, XXIV: 277-302.
- NOVAKOVIĆ, D. (1997) „Latinske pjesme Tita Brezovačkoga“, *Dani Hvarskog kazališta*, XXIII: 344-372
- OeBL (Österreichisches Biographisches Lexikon) 1815. – 1950., <http://www.biographien.ac.at/oebl/oebl_R/Rossen_Ferdinand_1785_1841.xml> (11. III. 2011.)
- PETRIK, G., „Klohammer Franc“, *Bibliographia Hungaricae 1712-1860*, sv. 2, <<http://www.arcanum.hu/oszk/lpext.dll?f=templates&fn=main-hit-h.htm&2.0>> (11. III. 2011.)
- SZINNYEI, J., *Magyar írók élete és munkai*, <<http://mek.niif.hu/03600/03630/html/index.htm>> (10. III. 2011.)
- STEPANIĆ, G. (2000) „Klohammer Franjo“, *Leksikon hrvatskih pisaca*, ed. D. Fališevac, K. Nemeč, D. Novaković, Zagreb, 355.
- ŠUNJIĆ, A. (2009) „Klohammer Franjo“, *Hrvatski biografski leksikon*, ed. T. Macan, sv. 7, Zagreb, 396-397
- VOJVODIĆ, F. (1830) *Memoria fatis functi die 12. Februarii 1830.*, Zagreb.